

Asia Työsuhteessa luotu teos

Hakija A

Annettu 26.11.1992

Tiivistelmä *Tekijänoikeusneuvoston lausunto luentokalvojen sisältämän aineiston tekijänoikeudellisesta suojasta ja oikeuksien siirtymisestä työsuhteessa.*

SELOSTUS ASIASTA

Toiminnanjohtaja A on 6.6.1992 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa tekijänoikeuslain soveltamisesta työsuhteen aikana valmistettuihin luentokalvoihin.

Hakija työskenteli 1.11.1980 – 29.11.1991 toiminnanjohtajana B ry:n palveluksessa. Työsuhteen päättämisestä ja eräistä muista työsuhteeseen liittyvistä asioista on vireillä Hämeenlinnan raastuvanoikeudessa riita, jonka osapuolina ovat B r.y., jäljempänä yhdistys, ja hakija.

Hakijan mukaan hänen tehtäviinsä kuului muun muassa vastata yhdistyksen koulutuksesta ja sen suunnittelusta ja toimia yhdistyksen pääkouluttajana. Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle työtodistuksen ja toiminnanjohtajan toimenkuvan, josta työtehtävät ilmenevät. Hakija katsoo kuitenkin, että koulutusaineiston valmistaminen ei kuulunut varsinaisesti hänen toimenkuvaansa vaan hän sai harkintansa mukaan käyttää koulutuksessa muualta saamaansa aineistoa tai itse valmistamaansa koulutusaineistoa.

Yhdistyksen tarkoituksena on sen sääntöjen 3 §:n mukaisesti väestönsuojelun kehittäminen ja tätä alaa edustavien viranomaisten avustaminen. Sääntöjen 4 §:n mukaan yhdistys pyrkii tarkoitukseensa muun muassa huolehtimalla väestönsuojelukoulutuksesta sekä alan valistus- ja neuvontatoiminnasta. Sääntöjen 18 §:n mukaan yhdistys hankkii varoja muun ohella väestönsuojelun koulutus-, neuvonta- ja valistustoiminnan alalla suorittamallaan palveluksilla.

Hakija katsoo, että hänellä on oikeus saada itselleen valmistamansa koulutusaineisto eli luentokalvot.

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle kaksi mappia ja yhden kansion esimerkkiaineistona hänen valmistamistaan luentokalvoista. Aineistoon sisältyvät kalvot hakija on valmistanut tietokoneohjelmalla tai käsin, ja osaksi hakija on kopioinut lomakkeita, kuvioita ja muuta materiaalia valokopiokoneella. Osa kalvoista on jäljennetty Suomen Väestönsuojelujärjestön aineistosta ja niissä on kulmassa merkintä Suomen Väestönsuojelujärjestön tekijänoikeudesta. Hakijan mukaan mapeissa olevat luentokalvot on järjestetty ja kansiossa olevia ei ole järjestetty. Hakija katsoo, että osa materiaalista ylittää teoskynnyksen ja saa suojaa, osa ei.

Hakija tiedustelee:

1) Onko minun toiminnanjohtajan toimessani B ry:n palveluksessa valmistamani koulutusaineisto eri väestönsuojelun aiheista sellaisia teoksia, jotka voivat olla tekijänoikeuden kohteena? Sisältääkö minun yhdistystä vastaan nostamassani kanteessa tarkoittamani koulutusaineisto sellaisia teoksia, joihin tekijänoikeus voi kohdistua?

2) Jos valmistamaani koulutusaineistoa voidaan pitää teoksina, niin kuuluuko tekijänoikeus työnantajana olleelle yhdistykselle vai minulle työntekijänä vai mahdollisesti molemmille yhteisesti?

3) Jos tekijänoikeus kuuluu minulle, niin mitä oikeuksia se minulle tuottaa ottaen huomioon, että aineiston valmistamisessa käyttämäni piirtoheitinkalvot, paperi, tietokoneohjelma ja muut välineet ovat olleet työnantajayhdistyksen omistamia? Onko minulla oikeus saada teoskappaleet haltuuni korvauksetta tai valmistusainekustannuksia vastaavaa korvausta vastaan tai onko minulla oikeus ilman korvausta jäljentää yhdistyksen teoskappaleista itselleni omat jäljennöskappaleet?

B ry:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut B ry:lle tilaisuuden vastineen antamiseen.

Yhdistyksen mukaan hakijan laatima koulutusaineisto pohjautuu suureksi osaksi Valtion väestönsuojelukoulussa käydyillä kursseilla saatuun sekä Suomen Väestönsuojeluyhdistykseltä saatuun opetusaineistoon. Yhdistys katsoo, ettei hakijan laatima aineisto ainakaan tällaisen koulutuspaketin soveltamisen osalta ole tekijänoikeuden kohteena.

Yhdistyksen mukaan hakijan tehtäviin on kuulunut vastata yhdistyksen koulutuksesta ja sen suunnittelusta sekä toimia pääkouluttajana. Asiakirjoissa oleva toimenkuvaluonnos on hakijan itsensä laatima. Yhdistyksen näkemyksen mukaan kouluttajan tehtäviin kuuluu tarpeellisen koulutusaineiston laatiminen ilman tällaista mainintaa.

Yhdistys katsoo aineiston tekijänoikeuksien siirtyneen itselleen; ainakin aineistoon sisältyvien luetteloiden, taulukoiden ja muiden vastaavien, suurien tietomäärien yhdistelmien osalta.

Hakija on valmistanut aineiston yhdistyksen välineillä ja sen omistamille materiaaleille. Aineisto on siksi yhdistyksen omistamaa. Yhdistyksen käsityksen mukaan hakijalla ei liene oikeutta saada laatimaansa aineistoa haltuunsa. Oikeus ei voi ainakaan olla korvaukseton.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Laissa on esimerkki-luettelo suojattavista teostyypeistä, mutta luettelo ei ole tyhjentävä, vaan suojaa voivat saada myös muulla tavoin ilmenevät teokset. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli fyysiselle henkilölle.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote yltyä niin sanottuun teostasoon, millä tarkoitetaan sitä, että tuotteen tulee olla muodoltaan itsenäinen ja omaperäinen. Teostasovaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos kenenkään muun kuin tekijän ei voitaisi olettaa päätyvän samantyyppiseen lopputulokseen, jos ryhtyisi itsenäisesti vastaavaan työhön. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia, eikä tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla esimerkiksi ole merkitystä.

Tekijänoikeus on muodon suoja. Ideoita, aiheita, periaatteita tai tietoja ei sinänsä suojata, vaan muotoa, jossa ne on ilmaistu. Tekijänoikeussuoja syntyy suoraan lain nojalla.

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin lain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna.

Lain 5 §:n mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin.

Lain 9 §:n mukaan lakeihin ja asetuksiin sekä viranomaisen tai muun julkisen elimen päätöksiin ja lausumiin ei ole tekijänoikeutta.

Lain 10 §:n mukaan valokuvan oikeussuojasta säädetään erikseen. Valokuvan suojasta on annettu laki oikeudesta valokuvaan (405/61), jäljempänä valokuvalaki. Lain mukaan kaikki valokuvat ovat suojattuja. Tekijänoikeuslain edellyttämä teostasovaatimus ei koske valokuvaa. Valokuvan saama suoja on lähellä tekijänoikeudellista suojaa, mutta suojat eivät ole kuitenkaan täysin samanlaiset.

Tekijänoikeuslaissa säädetään myös luettelosuojasta. Lain 49 §:n mukaan luettelo, taulukko, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ei valmistajan suostumuksetta saa jäljentää. Suojaa saa työn valmistaja, jona pidetään sitä juridista tai fyysistä henkilöä, joka taloudellisesti vastaa työstä. Luettelosuoja on jäljentämissuojaa. Luettelon tai sen osan jäljentäminen on siten kiellettyä ilman valmistajan lupaa. Luettelosuojalla on lainvalmistelutöiden mukaan tahdottu suojata erinäisiä tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa ja jotka olematta teoksia tekijänoikeudellisessa mielessä kuitenkin ovat niitä lähellä. Luettelosuojan ulottaminen lomakkeisiin on katsottu epätarkoituksenmukaiseksi (komiteanmietintö 1957:5).

Tekijänoikeuslain 27 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijä voi siis siirtää taloudelliset oikeutensa toiselle, esimerkiksi juridiselle henkilölle. Oikeuksien siirtämistä koskevalta sopimukselta ei edellytetä määrämuotoa, joten kirjallinen, suullinen tai konkludenttinen sopimus voivat olla päteviä.

Tekijänoikeuslain 27 §:n 2 momentin mukaan kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus.

Tekijänoikeuslaissa ei ole yleistä säännöstä tekijänoikeuden siirtymisestä työ- tai virkasuhteessa. Jos teos on luotu työ- tai virkasuhteessa ja jos oikeuksien siirtymisestä ei ole nimenomaisesti sovittu, joudutaan tapauskohtaisesti harkitsemaan, onko tekijänoikeus siirtynyt kokonaan tai osittain työnantajalle. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota esimerkiksi työsuhteen tarkoitukseen ja työtehtävien sisältöön, teoksen tavanomaiseen käyttötapaan työnantajan toimialalla ja alalla vallitsevaan vakiintuneeseen käytäntöön tekijänoikeuden siirtymisessä.

Tekijänoikeuslakiin sisältyy poikkeussäännös, joka koskee tietokoneohjelmaan liittyvien oikeuksien siirtymistä työ- ja virkasuhteessa. Tekijänoikeuslain 40 b §:ssä säädetään, että jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työ- tai virkasuhteesta johdettavia työtehtäviä, tekijänoikeus siirtyy työnantajalle. Oikeuksien siirtymistä koskevaa säännöstä sovelletaan teoksena suojattavan tietokoneohjelman lisäksi tietokoneohjelman sisältämiin luetteloihin, taulukoihin ja muihin vastaaviin töihin, joissa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa esimerkkiaineistona olevien kahden mapin ja yhden kansion sisältämien kalvojen ja kalvopohjien perusteella, että kalvot sisältävät useilta eri tahoilta peräisin olevaa materiaalia. Tekijänoikeusneuvostolle ei ole esitetty selvitystä siitä, ketkä ovat tiettyjen yksittäisten kalvojen sisältämän materiaalin tekijöitä ja mitkä kalvot hakija on itse kokonaisuudessaan tehnyt.

Aineistosta on löydettävissä:

- kalvoja, joissa on yksinkertaisia tekstejä, jotka eivät yllä teostasoon
- kalvoille valokopioituja tai piirrettyjä yksinkertaisia lomakkeita, jotka eivät yllä teostasoon
- kalvoille valokopioituja karttoja, jotka ovat teoksina suojattuja, jolloin tekijänoikeus on kartan tekijällä
- kalvoille kopioituja viranomaisen lausumia, joihin tekijänoikeuslain 9 §:n mukaan ei ole tekijänoikeutta
- kalvoilla olevia luetteloita, joiden osalta luettelosuojaa on luettelon valmistajalla
- yksi kalvo, johon on valokopioitu valokuva. Tällöin valokuvain mukaista suojaa saa valokuvaaja
- kalvoja, joissa tekstiin on yhdistelty valokopioituja pilapiirroksia. Pilapiirrosten osalta tekijänoikeus on piirtäjällä
- kalvoja, joihin on valokopioitu painetun kirjan sivuja. Tällöin tekijänoikeus on kirjan tekijällä
- kalvoja, joihin on valokopioitu rakennus- ja konepiirustuksia. Tällöin tekijänoikeus piirustuksiin on alkuperäisellä tekijällä
- kalvoja, jotka muodostuvat tekstistä ja piirustuksista ja jotka ovat teoksina suojattuja (esimerkiksi kalvo "kansalaisvelvollisuudet")
- tietokoneohjelmalla valmistettuja kalvoja, joissa tekstiin on yhdistetty ohjelman vakiokuvia; kalvojen yksinkertainen tekstisisältö ei sinänsä saa suojaa
- kalvoja, joissa on merkintä Suomen Väestönsuojelujärjestön tekijänoikeudesta

Vastauksena hakijan ensimmäiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tietyt esimerkkiaineistossa olevat kalvot saavat suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisesti ja tietyt kalvot tekijänoikeuslain 49 §:n mukaisesti. Suuri osa kalvoista ei yllä tekijänoikeuslain 1 §:n vaatimaan teostasoon. Tietyille kalvoille on kopioitu tekijänoikeuslain 9 §:n mukaista aineistoa, eivätkä ne saa tekijänoikeussuojaa. Kalvoille kopioidut kartat, valokuva, pilapiirroksukset, painetun kirjan sivut sekä rakennus- ja konepiirustukset ovat suojattua materiaalia, joihin oikeudet ovat niiden tekijöillä tai valokuvaajalla. Tekijänoikeusneuvosto korostaa, että hakijalla voi olla tekijänoikeus vain itse luomiinsa teoksiin.

Riippumatta tekijänoikeudesta yksittäisiin kalvoihin on mahdollista, että luentokalvot kokonaisuutena muodostaisivat tekijänoikeuslain 5 §:n mukaisen kokoomateoksen. Edellytyksenä tällöin on, että aineisto on koottu

ja järjestetty tavalla, josta ilmenee tekijän luova ja omaperäinen panos. Tekijänoikeusneuvosto katsoo sille toimitetun esimerkkiaineiston perusteella, ettei luentokalvojen voida katsoa olevan sellainen itsenäinen ja omaperäinen kokonaisuus, että niiden voitaisiin katsoa muodostavan tekijänoikeuslain 5 §:ssä tarkoitetun kokoomateoksen.

Vastauksena hakijan toiseen kysymykseen, sikäli kuin hakijalla on tekijänoikeus joihinkin yksittäisiin kalvoihin, tekijänoikeusneuvosto toteaa, että myös työsuhteessa luodun teoksen tekijänoikeudet syntyvät tekijälle. Työsuhteen perusteella työnantaja saa yleensä teoksen käyttöoikeuksia. Se, missä laajuudessa tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle, ratkeaa työsuhteen ehtojen perusteella. Yleensä on katsottu, että tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle työnantajan normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa, jolloin oikeudet teoksen muuhun käyttöön jäävät tekijälle. Asiaan saattaa vaikuttaa myös asianomaisella alalla vakiintunut yleinen käytäntö oikeuksien siirtymisestä.

Sikäli kuin tietyt kalvot saavat luettelosuojaa, ovat oikeudet syntyneet joko tekijälle tai tämän työnantajalle riippuen siitä kumpaa on pidettävä valmistajana. Tämä taas määräytyy työsuhteen ehtojen ja tosiasiallisten olosuhteiden perusteella.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sen toimivaltaan kuuluu lausuntojen antaminen ainoastaan tekijänoikeuslain ja valokuvalain soveltamista koskevista kysymyksistä. Tekijänoikeusneuvosto ei siten voi tutkia esillä olevaan asiaan liittyviä näyttökysymyksiä eikä ottaa kantaa yksittäisen sopimuksen tulkintaan. Tekijänoikeusneuvosto tyytyy näin ollen viittamaan edellä mainittuihin tekijänoikeudellisiin näkökohtiin, jotka tulee yksittäistä sopimusta tulkittaessa ottaa huomioon.

Vastauksena hakijan kolmanteen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus teokseen ja teoskappaleen omistusoikeus ovat kaksi eri asiaa. Sama koskee luettelosuojan tuomaa oikeutta tai oikeutta valokuvaan ja omistusoikeutta luetteloon tai valokuvan kappaleeseen. Se, omistaako kysymyksessä olevat kalvot hakija vai yhdistys, ei määräydy tekijänoikeuslain vaan yleisten yksityisoikeudellisten perusteiden mukaan. Näin ollen tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa asiaan. (jaosto)